

PRÁVNE VEDOMIE A PRÁVNÝ ZÁKLAD ŽIVOTA

Karin KUPCOVÁ - Martina FERRI

Abstrakt: Príspevok približuje realizovaný projekt a teoretické základy násilia páchaného na ženách, formy a cyklus násilia, ako aj niektoré bližšie zistenia zo vzdelávania odborných pracovníkov získaných dotazníkom.

Kľúčové slová: násilie, formy násilia, cyklus násilia, vzdelávanie.

Abstract: Article presents realized project and theoretical foundation of violence against women, the forms and the cycle of violence, as well as some more results acquired by questionnaires from training professionals.

Key words: violence, forms of violence, cycle of violence, training.

ÚVOD

Právne vedomie a právny základ života, pod tým názvom Aktívny život, n.o. realizoval projekt s finančnou podporou Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky v rámci dotačného programu Podpora a ochrana ľudských práv a slobôd. Hlavným zámerom projektu bolo preškolenie odborných pracovníkov (zrealizované 5 vzdelávacích seminárov), ktorí prichádzajú do kontaktu s klientmi, u ktorých dochádza k porušovaniu ľudských práv. Tréning riešil scitlivenie odborných pracovníkov, zvyšoval ich kompetencie v oblasti identifikácie a odhadu rizika a nebezpečenstva porušovania práv (násilie páchané v domácnosti, vo vzťahu). Realizácia projektu mala pozitívny dopad na viaceré cieľové skupiny. V prvom rade na odborných pracovníkov, títo prichádzajú do kontaktu s dôležitou cieľovou skupinou a to ženy z vidieka, so zdravotným postihnutím, staršie ženy, ktoré sa ťažšie dostávajú k poradenstvu. Projekt nezabúda ani na širokú verejnosť, ktorá v rámci implementácie projektu bola informovaná o tejto oblasti, t.j. o problematike násilia v spoločnosti.

1 NÁSILIE A JEHO FORMY

V súčasnosti sme svedkami prípadov domáceho a rodinného násilia, v niektorých prípadoch až s dopadom na stratu života obeť. Násilie zahŕňa celú škálu jednania agresora, ktorého cieľom je získať moc nad ženou a ovládať ju. (Conway, In Rác, 2015). Podľa Herzoga (2009) je násilie úmyselné použitie vyhrážok, fyzického alebo psychického nátlaku, alebo štruktúrna moc proti vlastnej či inej osobe, proti skupine, alebo kolektívu, ktoré vedie k zraneniu, psychickej ujme, k stratám, nesprávnemu vývinu alebo až k smrti. Ondrejko (2008) zasa uvádza, že násilie predstavuje jednu z najtrvalejších sociálnych skutočností. Môže ísť o rôzny rozsah a intenzitu, v ktorej sa prejavuje. Násilie má rozmanité podoby ako napríklad násilie v rodine, násilie voči ženám, násilie v školách, násilie „na ulici“, „každodenné“ násilie a pod. Násilie ovplyvňuje život, fyzickú a psychickú integritu alebo slobodu jedinca. Základným znakom je úmysel, teda násilie nie je žiadna „náhoda“ ani „osud“, ale následok zámerného konania.

Vo vzťahu medzi partnermi sa vyskytuje nerovnocenné postavenie, vzťah, keď jedna osoba sa prejavuje násilne, agresívne, majetnícky, mocensky vo vzťahu k druhej osobe, ktorá sa cíti vo vzťahu ohrozena, prežíva bolesť a bezmocnosť. Výskyt násilných výstupov páchatel'a násilia voči obeť môže narastať na intenzite, alebo prechádzať cez jednotlivé fázy násilia.

Násilie páchané na ženách sa vyskytuje v rôznych formách, ktoré majú dlhodobé dôsledky na psychický i fyzický stav žien. Negatívne dopady prameniace z dlhodobého vystavovania domáceho násilia alebo inej formy týrania sa u žien objavujú v rôznych fázach života, a ich prežívanie závisí od psychickej odolnosti, emocionálnej vyspelosti a osvojených copingových stratégií pri zvládaní záťaž, ktorých výsledkom môže byť únik alebo pasívne prijímanie

životnej situácie, alebo naopak snaha o riešenie a hľadanie nových alternatív. (Radková, Pavlovičová, Cintulová, 2015).

Formy násillia podľa Zlámala a Dufkové (In Bednářová et al., 2009):

Fyzické násillie – fackovanie, kopanie, škrtenie, bitie rukami alebo predmetmi, zviazanie, ohrozovanie zbraňou alebo inými predmetmi, odopieranie spánku a jedla až po útoky proti životu.

Ekonomické – kontrola financií (príjmov a výdajov obeť), neposkytovanie finančných prostriedkov na spoločnú domácnosť, vyčleňovanie financií, zatajovanie ekonomickej situácie páchatel'a a rodiny.

Sexuálne násillie – vynútenie k sexu, sexuálne napadnutie, znásilnenie, prístup k blízkej osobe ako sexuálnemu objektu.

Psychické násillie – obviňovanie, hrubé správanie, zastrasovanie, zákazy, vyhrážanie, urážanie, ponižovanie, vydieranie, ničenie vlastníctva (obľúbených vecí) obeť, terorizovanie.

Emocionálne násillie – citové vydieranie, obviňovanie v každej situácii, vyhrážky odobratím detí, označovanie obeť za blázna, kontrola toho, čo obeť robí, s kým sa stretáva, kam chodí.

Sociálne násillie – znemožňovanie obeť v sociálnom prostredí, obmedzovanie a zakazovanie kontaktovania obeť s priateľmi a rodinou s cieľom obeť izolovať, uplatňovanie privilégia páchatel'a rozhodovať vo všetkých oblastiach spoločného života, využívanie detí alebo iných osôb ako prostriedok nátlaku na obeť.

2 CYKLUS NÁSILLIA

Násillie v intímnych vzťahoch sa nevyskytuje náhodne a nie je ani jednorazovou záležitosťou, ale pretrváva dlhší čas, opakuje sa a postupne sa stupňuje, jednotlivé fázy sa opakujú, vytvára sa „kruh – cyklus násillia“.

Cyklus sa začína útokmi proti ľudskej dôstojnosti, pokračuje útokmi proti zdraviu a vrcholí útokmi proti životu. (Matoušek, 2013).

Ševčík, Špatenková, et al. (2011) hovoria o týchto fázach cyklu násillia:

Fáza narastania napätia – komunikácia medzi partnermi je zlá, muž všetko kritizuje, znehodnocuje. Násillie má podobu pasívnej agresie. Žena cíti strach, pokúša sa mužovi vyhovieť, len aby predišla agresívnemu výbuchu. Taktiež trpí s pocitmi viny, že nepredišla a nezabránila napätiu.

Fáza výbuchu a násillia – v tejto fáze sa prejaví násillie muža voči žene. Násillie môže mať podobu emocionálneho, psychického, ale aj fyzického násillia. Násilník sa snaží získať moc, kontrolu a ovládať ženu. Žena prežíva pocit strachu, bezmocnosti, zúfalstva. Dochádza k zhoršovaniu situácie, nakoľko sociálne dôsledky nie sú minimálne a násilník začne používať násillie ako prostriedok kontroly, donucovania a moci.

Fáza uzmierenia (medových týždňov) – násilník si začne uvedomovať, že žena môže chcieť ukončiť vzťah, ale nechce o ňu prísť (stratiť moc a kontrolu), preto sa začne ospravedlňovať, sľubovať, ubezpečovať, mení svoju stratégiu správania, preto začne predstierať alebo dávať najavo lásku, smútok, ľútosť.

Fáza pokoja – niekedy ju môžeme považovať za fázu uzmierenia, pretože je typická „pokojom“, bez výskytu násillia vo vzťahu. Muž akoby aj začal plniť niektoré sľuby, žena začne dúfať, že sa násillie prestane.

Cyklus sa opakuje a je veľmi ťažké prerušiť dynamiku takéhoto vzťahu. Spočiatku fáza napätia a uzmierovania trvajú dlhšie, postupne sa však ich trvanie skracuje. Žene môžu hroziť vážne zdravotné a psychické následky po útokoch, prípadne až smrť. Ženy majú obavy o svoju existenciu, mnohokrát sú finančne závislé od násilníka, majú strach o svoje deti, o seba, chýba blízka podpora z rodiny, z okolia.

3 VZDELÁVANIE ODBORNÝCH PRACOVNÍKOV

Vzdelávanie v téme násilia páchaného na ženách prebehlo v piatich mestách pre odborníkov z miest Veľký Krtíš, Krupina, Levice, Komárno, Nové Zámky – Hurbanovo. Celkovo sa vzdelávania zúčastnilo 65 odborných pracovníkov (59 žien a 6 mužov). Tréningom sa venovali témam: Základné definície a pojmy. Prehľad dohovorov a legislatívy v problematike na medzinárodnej a slovenskej úrovni. Mýty a fakty, formy a vzorce násilia páchaného na ženách. Základné zručnosti pri kontakte so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi. Odhad rizika násilia páchaného na žene, rizikové faktory. Plánovanie bezpečia, dobrá prax inštitúcií pri odhade rizika. Multiinštitucionálna spolupráca. Koleso partnerstva. Na začiatku tréningu sme aplikovali dotazník očakávaní a na konci dotazník spätnej väzby, ktorý nám vyplnilo 61 odborníkov (55 žien a 6 mužov).

- V dotazníku sme zisťovali, či odborné pracoviská majú vypracovanú metodiku pre prácu s obeťou násilia. Väčšina odborných pracovníkov odpovedala, že nie. V prípadoch, že odpoveď bola áno, metodika sa zamerala na prácu so syndrómom CAN alebo metodika je nedostačujúca, je potreba dopracovať ju.
- Na otázku, či odborní pracovníci dokážu identifikovať násilie páchané na klientke/klientovi odpovedali: priemerne – 37 odborníkov, áno – 4 odborníci, nie – 8 odborníkov.
- Na otázku, či odborní pracovníci dokážu identifikovať riziká/nebezpečenstvo, ktoré hrozí klientke/klientovi odpovedali: áno – 9 odborníkov, priemerne – 37 odborníkov, nie – 3 odborníci.
- Spoluprácu s inštitúciami odborní pracovníci hodnotili na škále: 1 – veľmi dobrá, 2 – dobrá, 3 – slabá, 4 – žiadna. Priemerné hodnotenie spolupráce – polícia/2,12; samospráva/2,42; súdy/2,5; mimovládne organizácie/2,48; UPSVaR/2,14; zdravotníctvo/2,25. Ďalšie spomenuté organizácie, s ktorými odborníci spolupracujú sú školy a Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie.
- Za najprínosnejšie zo vzdelávania odborní pracovníci hodnotili: učenie cez príklady z praxe, rozbor prípadových štúdií, príbehy zo života, ich riešenie a vzájomné diskusie. Môžeme konštatovať, že odborníci sa radi učia cez modelové situácie, čo by privítali do budúcnosti pre ďalšie vzdelávania.

ZÁVER

Téma násilia a nastavovanie opatrení v spoločnosti sú naďalej diskutovanou témou. Základom by mala byť multiinštitucionálna spolupráca pri riešení konkrétnych prípadov z terénu. Vytvárať a posilňovať multidisciplinárne tímy, naučiť sa v takýchto tímoch pracovať a spolupracovať, lebo len touto cestou vieme efektívne pomôcť obeť násilia. Dôležité je však včasné rozpoznanie násilia a znalosť prejavov, ktoré je potrebné vedieť identifikovať na obeť a podať jej pomocnú ruku. Dlhodobou výzvou pre všetky štátne inštitúcie a neziskové organizácie pracujúce v tejto oblasti zostáva znižovanie tolerance akejkoľvek formy násilia v spoločnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BEDNÁŘOVÁ, Z. – MACKOVÁ, K. – WÜNSCHOVÁ, P. – BLÁHOVÁ, K. 2009. *Domáci násilí – zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.
- HERZOG, R. 2009. *Násilí není řešení*. Plzeň : Fraus, 2009. 120 s. ISBN 978-8-7238-850-9.
- MATOUŠEK, O. et al. 2013. *Encyklopédie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- ONDREJKOVIČ, P. 2008. Násilie spoločensky nežiaduci jav. In *Sociológia*. ISSN 0049-1225, 2008, roč. 40, č. 5, s. 391-416.

RADKOVÁ, L. - PAVLOVIČOVÁ, A. - CINTULOVÁ, L. Is violence against women and children well underpinned problem in our society? In: *Social Pathology Among Youth. International Dialogue of Aspects in Social Pathology Among Children, Youth and Young Adults. Abstracts Book*. Ed. Šuvada, J., - Tománek, P. Bratislava: St. Elisabeth University of Health and Social Work, 2015. p. 69-70. ISBN 978-80-8132-131-3.

RÁC, I. 2015. *Násilie páchané na ženách v partnerskom vzťahu*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2015. 109 s. ISBN 978-80-558-0867-3.

ŠEVČÍK, D. – ŠPATENKOVÁ, N. et al. 2011. *Domáci násilí. Kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7367-690-3.